

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.1:330.322:338.486

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.33-28>

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ І ГОСТИННОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

INVESTMENT PROVIDING OF TOURISM AND HOSPITALITY: REGIONAL ASPECT

Богдан Н.М.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Іванова О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Бутова Я.О.

магістрант,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Bogdan Nataliia

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Ivanova Olga

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Butova Yanina

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

У статті досліджено особливості інвестування в туристську галузь та сферу гостинності на регіональному рівні. Удосконалено підходи до формування концептуальних принципів інвестування в туристську індустрію, що містять системність, альтернативність, інвестиційну культуру, адаптивність, комплексність, облік ризику. Здійснено аналіз стану інвестиційного забезпечення галузей туризму та гостинності Харківського регіону. Запропоновано методологічні принципи стимулювання інвестиційного забезпечення туристської індустрії, що полягають у стимулюванні інвесторів, обґрунтованості інвестиційних рішень, урахуванні вимог інвесторів, оперативності інвестиційного моніторингу. У результаті проведеного дослідження отримано елементи наукової новизни: удосконалено підходи до формування концептуальних принципів інвестування у сфері туризму; запропоновано методологічні принципи стимулювання інвестиційного забезпечення туристської галузі. Практична значущість проведеного дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо забезпечення процесів інвестування в туристську галузь на регіональному рівні.

Ключові слова: інвестування, туристська галузь, гостинність, інвестиційна привабливість, програмно-цільовий підхід.

В статье исследованы особенности инвестирования в туристскую отрасль и сферу гостеприимства на региональном уровне. Усовершенствованы подходы к формированию концептуальных принципов инвестирования в туристскую индустрию, содержащие системность, альтернативность, инвестиционную

культуру, адаптивність, комплексність, учет риска. Проведен анализ состояния инвестиционного обеспечения отраслей туризма и гостеприимства Харьковского региона. Предложены методологические принципы стимулирования инвестиционного обеспечения туристской индустрии, которые заключаются в стимулировании инвесторов, обоснованности инвестиционных решений, учете требований инвесторов, оперативности инвестиционного мониторинга. В результате проведенного исследования получены элементы научной новизны: усовершенствованы подходы к формированию концептуальных принципов инвестирования в сфере туризма; предложены методологические принципы стимулирования инвестиционного обеспечения туристской отрасли. Практическая значимость проведенного исследования заключается в разработке рекомендаций по обеспечению процессов инвестирования в туристскую отрасль на региональном уровне.

Ключевые слова: инвестирование, туристская отрасль, гостеприимство, инвестиционная привлекательность, программно-целевой подход.

The article examines the specific features of investing into the tourism and hospitality industries as a tool for an effective realization of the tourist potential of the regions in modern conditions. Approaches to the formation of the conceptual principles of investing into the tourism industry have been improved, which include systematicity, alternativeness, investment culture, adaptability, complexity, risk evaluation. An analysis of the current development and the state of the investment support of the tourism and hospitality industries in Kharkiv region is made. Methodological principles stimulating investment provision of the tourism industry are proposed, namely, investors' stimulation, investment decisions justification, considering investor' requirements, using on-line investment monitoring. The purpose of the article is to study the investment provision of the tourism and hospitality industries in relation to the Ukrainian realities, as well as to develop areas of investment into the tourism industry at the regional level. The method (methodology) of the research includes general scientific methods – elements of the theory of logic; methods of theoretical generalization and the abstract-logical method; methods of comparison and grouping; the classification method. As a result of the research, the elements of the scientific novelty are obtained, which are as follows: the approaches to the formation of the conceptual principles of investment into tourism are developed which include systematicity, alternativeness, investment culture, adaptability, complexity, risk evaluation; methodological principles of stimulating investment provision of the tourism industry are proposed based on stimulating investors, validation of investment decisions, taking into account the requirements of investors, using on-line investment monitoring. Thus, the practical significance of the research lies in developing recommendations for investment processes into the tourism industry at the regional level, which will contribute to the formation of competitive advantages of the tourism and hospitality industries as a result of increasing the investment attractiveness of tourism industry in the region.

Key words: investment, tourism industry, hospitality, investment attractiveness, programmatically targeted approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку в Україні неможливе без формування та реалізації дієвої структурно-інвестиційної політики перебудови економіки з метою створення сприятливого інвестиційного клімату. Вирішення цих завдань нерозривно пов'язане зі здійсненням значних інвестиційних витрат на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Значимість вирішення зазначеної проблеми для економіки регіонів, недостатній рівень розвитку науково-методичної бази, що забезпечує прийняття інвестиційних рішень різними рівнями системи управління регіональної туристської галузі та сфери гостинності під час забезпечення їх функціонування, а також нерозоб'єднаність низки її теоретичних та практичних аспектів визначають актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблематика організації інвестування галузей економіки представлена в роботах таких фахівців, як В.І. Азар, І.Т. Балабанов [1], К.М. Біржаков, Г. Дітхелм,

М.А. Жуков, В.В. Ковальов, С.Ю. Макаров, Ю.В. Орловська [2], Д. Флетчер, Дж. Фостер та ін.

Окремі питання інвестування туристичного потенціалу та розвитку туристської індустрії, у тому числі гостинності, розглядалися в роботах М.Б. Біржакова, Ф.А. Бойченко, Т.І. Власової, Г.В. Коропової, В.А. Квартальнова [3], О.О. Любіцевої [4], М.П. Мальської [5], Т.І. Ткаченко [6], І.М. Школа, Г.С. Усискіна, Дж.К. Холлоуей [7].

У роботах вищезазначених авторів досліджуються концептуальні основи і ретроспектива функціонування туризму та гостинності, методи і форми діяльності в галузях туризму та гостинності, здійснено пошук нових напрямів їх розвитку, формування ринку комплексних туристичних послуг тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Разом із тим низку теоретичних і методологічних аспектів активізації інвестиційних процесів зазначених галузей на регіональному рівні недостатньо висвітлено, зокрема стосовно формування організаційно-економічного механізму інвестування, вдосконалення інструментарію управління інвестиціями, механізму залучення інвестиційних ресурсів в умовах роз-

витку інтеграційних процесів з урахуванням кризових явищ.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні інвестиційного забезпечення туристської галузі, а також розробленні напрямів активізації інвестування в туристську галузь та сферу гостинності на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сьогоднішніх умовах України розвиток туризму та гостинності на регіональному рівні значно відстає від реальних можливостей, що визначаються унікальними для кожного регіону природно-географічними умовами, наявністю індивідуальних історичних і національних рис, великої кількості історичних і культурних пам'яток, що викликають усе більший інтерес серед населення України та інших країн. Однак ресурсні можливості регіонів для цілей туристської діяльності (туристський потенціал регіонів) нині використовуються недостатньо, перш за все, через слабо розвинену туристську та готельну інфраструктуру.

Ефективній реалізації туристичного потенціалу регіонів у сучасних умовах перешкоджає дія низки не вирішених проблем і складнощів організаційного, нормативно-правового, науково-технічного, виробничого і фінансового характеру, а саме: недостатній розвиток туристичної інфраструктури, зокрема недостатній рівень розвитку готельного комплексу, а також відносно слабкий (порівняно зі світовим) рівень розвитку комплексу послуг, що надаються закордонним і вітчизняним туристам регіональними транспортними системами: залізничною, морською,

річковою, авіаційною та автомобільною і незадовільний стан великої кількості об'єктів, які є центрами тяжіння туристських потоків [8].

Таким чином, із позицій цілепокладання максимальна реалізація туристського потенціалу на регіональному рівні вимагає активізації найважливішого сьогодні інвестиційного аспекту здійснення туристської діяльності. Активне залучення інвестицій сприятиме розвитку інфраструктури туристичної індустрії на регіональному рівні.

Об'єктами інвестиційного інтересу слугують такі базові елементи туристської галузі регіону:

– об'єкти туристського інтересу як традиційні (пам'ятники архітектури, православні святині – релігійні та культові споруди, місця історичних битв, фортеці, музеї, санаторно-курортні об'єкти рекреаційного призначення тощо), так і нові, пов'язані з фольклором і національним колоритом (зони традиційної культури, що зберегли топонімічну систему, з елементами традиційної селянської і культової архітектури, культурний ландшафт);

– рекреаційні об'єкти і зони, а також місцевості, де збереглися корінні ліси, мальовничі річкові долини, існує можливість реконструкції історичних ландшафтів;

– об'єкти розміщення та харчування;

– елементи транспортної інфраструктури (рис. 1).

Рис. 1. Об'єкти інвестиційного інтересу туристської галузі регіону

Джерело: розроблено авторами за [4; 6]

гірськолижними комплексами, парками типу «Діснейленд» і т. п.). При цьому для оцінки інвестиційної цінності елементів системи необхідно враховувати такі параметри, як естетичні якості, рекреаційна ємність, історико-культурний потенціал, наявність рекреаційної інфраструктури та умов для її розвитку, транспортна доступність.

Окрім територіальних компонентів, система включає у себе інформаційні ресурси, систему інформаційного забезпечення та підготовки кадрів. Синхронні планові моделі сфери туризму в територіальних утвореннях дають змогу виявити взаємозв'язки між різними інвестиційними об'єктами, а також між інвестиційним середовищем та іншими сферами функціонування підприємства [4].

Такі моделі вимагають відповідно організованої на базі виробничого і фінансового обліку інформаційної системи, побудови автоматизованої обробки даних, тобто сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, класифікувати інвестиції в туризм та гостинність можна так (табл. 1).

Доход інвестицій у туризм може бути декількох видів:

- прибуток від орендної плати за об'єкт;
- дохід від експлуатації об'єктів (діяльність готелю, підприємства громадського харчування, транспорту, турагенції);

– надходження коштів від реалізації готової продукції (продаж сувенірів, продуктів харчування й інших товарів туристам) та ін. [9].

Таблиця 1
Класифікація інвестицій у туризмі та гостинності

Ознака класифікації	Складові
За характером участі	Прямі Непрямі
За формами власності	Приватні Державні Сумісні Іноземні
За рівнем ризику	Нижче середнього Середній В ище середнього
За видами використовуваних інвестиційних ресурсів	Грошові кошти Рухоме і нерухоме майно Майнові права Інтелектуальна власність
За періодом інвестування	Довгострокові Середньострокові Короткострокові
За об'єктами інвестування	Готелі Громадське харчування Транспорт

Джерело: розроблено авторами за [3; 4; 6]

Специфіка туризму як об'єкта інвестування виявляє особливості інвестиційної діяльності в

Таблиця 2
Специфіка туризму як об'єкта інвестування

Характерна риса тур послуг	Особливості інвестиційної діяльності в туризмі
Невідчутність	Споживчі властивості туристичних послуг (рівень якості, рівень обслуговування, надійність, безпека, точність виконання і т. д.) неможливо в повному обсязі попередньо оцінити до їх споживання. Виробнику турпослуги на відміну від виробника товарів важко охарактеризувати новизну і оригінальність свого продукту. Під час інвестування необхідне розроблення інформаційної політики з метою доведення до споживачів переваг послуги
Схильність до сезонних коливань	У річному циклі реалізації є періоди істотних збитків і періоди пікового сезону. У сезон за найменших затрат створюється можливість реалізовувати продукт за найвищими цінами, а в міжсезоння за найбільш високих затрат – найнижчі ціни, які іноді можуть бути менші за собівартість
Факт продажу турпослуг і їх споживання не співпадає за часом	Покупка товарів і послуг туризму здійснюється за достатньо довгий період (декілька тижнів, місяців). У проміжках часу між покупкою і реалізацією туристичних послуг можливим є виникнення істотних ризиків (політичних, економічних), у результаті яких покупець турпослуги не зможе нею скористатися у повному обсязі. Необхідно зазначити, що ризики (політичні, економічні) переважно характерні для міжнародного туризму, для внутрішнього туризму вони, скоріше за все, не мають істотного впливу
Взаємозв'язок між організаціями, які беруть участь у реалізації комплексного туру	Реалізацію тура здійснює достатньо значна кількість компаній невеликих розмірів, а тому якість їхньої роботи має значний вплив на сприйняття споживачів і, відповідно, на розвиток туризму в даному регіоні у цілому
Невіддільність туристичної послуги від джерела формування	Турпослуги не переміщуються в просторі до своїх споживачів, вимагають комплексу заходів, спрямованих на залучення туристів на конкретні території (місце знаходження джерела формування)

Джерело: розроблено авторами за [8]

даній сфері, які значною мірою визначаються характерними рисами абл. слуг (табл. 2).

Ураховуючи ці особливості послуг туризму, можна дійти висновку про необхідність детального аналізу проєктів у даній сфері виходячи з можливих ризиків, сезонності залежності від контрагентів і партнерів. У зв'язку із цим вибір конкретного напрямку інвестування зумовлений характеристиками конкретного об'єкта і станом туризму на певній території.

Для активізації інвестиційних процесів необхідно визначити рівень інвестиційної привабливості об'єкта інвестування і за результатами зазначеної оцінки здійснювати пошук напрямів активізації інвестування.

Аналіз існуючих методик оцінювання інвестиційної привабливості галузей, зокрема туристської галузі, продемонстрував, що більшість методик оцінки переважно пропонує використання важкодоступної інформації, базується на складних методах розрахунків, а їхні результати суперечать один одному. Окрім того, дані методики мають вузьку спрямованість і переважно зводяться до оцінки інвестиційної привабливості регіону в цілому або окремих підприємств.

Оцінку інвестиційної привабливості галузей можна проводити за допомогою трьох груп методів (рис. 2): економіко-математичних; методів факторного аналізу; методів експертних оцінок.

Пропонуємо застосувати методіку оцінки інвестиційної привабливості туристичної індустрії, яка ґрунтується на базових методичних принципах визначення інвестиційної привабливості, що запропонувала в Україні компанія «Омега-Інвест». Оцінювання здійснюється у формі ранжування територій за синтетичними показниками, що наведені в табл. 3.

У табл. 4 та на рис. 3 наведено результати розрахунків інвестиційної привабливості туристської галузі за регіонами України

Оцінювання інвестиційної привабливості здійснюватимемо за такою шкалою:

- < 0,4 – незадовільний рівень;
- 0,41–0,6 – задовільний рівень;
- 0,61–0,8 – високий рівень;
- 0,81–1,0 – дуже високий рівень.

Отже, за результатами розрахунків можна дійти висновку про задовільний стан туристської галузі Харківського регіону.

Однак, незважаючи на такий задовільний результат, зрозуміло, що під час урахування кризи, що значно впливає на активність досліджуваної галузі, необхідно вдосконалювати підходи до стимулювання інвестиційної активності.

Серед інвестиційних моделей, що застосовуються у сфері туризму та гостинності, окреме місце займають оптимізаційні моделі. Разом з імітаційними й експертними моделями вони утворюють єдиний блок проблемно-орієнтова-

Змістова характеристика методів оцінювання інвестиційної привабливості туристської галузі		
Економіко-математичні методи	Методи факторного аналізу	Методи експертних оцінок
<p>До цієї групи входять: кореляційний і дисперсійний аналіз, методи оптимізації і математичного моделювання, різні методи міжгалузевого балансу.</p> <p>В 60-і рр. XX століття в галузі оцінки ефективності капіталовкладень віддавалась перевага саме економіко-математичним методам</p>	<p>Сутність методу полягає в складанні укрупнених груп, які складаються із близьких за змістом показників, так званих факторів. Далі робота ведеться не з кожним показником окремо, а з укрупненою групою – фактором.</p> <p>Факторний аналіз є необхідним, якщо в дослідженні фігурує значна кількість різного плану показників</p>	<p>Принцип методу полягає в тому, що галузі спочатку аналізуються пофакторно. За кожним фактором надається обґрунтування бази порівняння, абсолютні значення переводять у коефіцієнти.</p> <p>На сучасному етапі метод експертних оцінок одним із найбільш розповсюджених. Головна його перевага перед іншими методами полягає в тому, що експерт може користуватися не лише статистичною кількісною інформацією, але і нерегулярною, разовою інформацією якісного характеру</p>

Рис. 2. Змістова характеристика оцінювання інвестиційної привабливості туристської галузі

Джерело: узагальнено авторами за [2; 6; 9]

Послідовність оцінювання інвестиційної привабливості туристської галузі регіону

Етап	Характеристика, зміст
I. Формування та групування синтетичних показників	Рівень загальноекономічного розвитку Рівень розвитку туристської галузі Рівень розвитку інвестиційної інфраструктури Демографічна характеристика Рівень розвитку регіонального ринку Рівень екологічних та криміногенних ризиків
II. Формування аналітичних показників	Формування аналітичних показників у межах синтетичних груп
III. Оцінка аналітичних показників	Оцінка аналітичних показників здійснюється методом присвоєння їм балів відповідно до їхнього місця. Для стимуляторів бал зростатиме відповідно зростанню показнику, а для дестимуляторів – знижуватиметься. Формула для розрахунку синтетичних показників: $R_j = \sum_{i=1}^n r_i$, де R_j – рейтинг регіону за синтетичним показником; r_i – бальне значення i -того аналітичного показника; n – кількість аналітичних показників
IV. Розрахунок інтегрального показника	На основі розрахунку синтетичних показників здійснюється розрахунок інтегрального рівня інвестиційної привабливості туристської галузі регіону за формулою: $R = \sum_{j=1}^m R_j * X_j$, де R – рейтинг інвестиційної привабливості туристської галузі; m – кількість синтетичних показників
V. Ранжування показників	Ранжування регіональних комплексів туристської галузі відповідно значенню інтегрального показника інвестиційної привабливості

Джерело: узагальнено авторами за [2; 4; 6; 9]

Рис. 3. Інтегральний показник інвестиційної привабливості туристської галузі за регіонами України

Джерело: розроблено авторами

них моделей, що мають єдину цільову спрямованість – пошук кращих підприємницьких рішень під час упровадження нових турпродуктів, розширення можливостей існуючих туристсько-рекреаційних систем територіальних утворень завжди передбачають їх подальшу реалізацію [10].

Таблиця 4

**Інтегральний показник
інвестиційної привабливості туристської
галузі за регіонами України**

Регіони України	Інтегральний показник інвестиційної привабливості туристської галузі
Вінницька	0,427
Волинська	0,436
Дніпропетровська	0,709
Донецька	0,217
Житомирська	0,436
Закарпатська	0,72
Запорізька	0,697
Івано-Франківська	0,577
Київська	0,865
Кіровоградська	0,586
Луганська	0,27
Львівська	0,9745
Миколаївська	0,803
Одеська	0,829
Полтавська	0,74
Рівненська	0,536
Сумська	0,427
Тернопільська	0,498
Харківська	0,868
Херсонська	0,87
Хмельницька	0,58
Черкаська	0,381
Чернівецька	0,326
Чернігівська	0,387

Джерело: розроблено авторами

За результатами аналізу наукових публікацій із проблематики інвестиційного забез-

печення туристської галузі на регіональному рівні встановлено, що в Україні доцільно задіяти програмно-цільовий підхід до галузевого інвестування. Програмно-цільове планування побудоване за логічною схемою «цілі – шляхи – засоби – кошти», тобто спочатку визначаються цілі, потім визначаються шляхи їх реалізації, далі – більш деталізовані засоби і кошти (фінансові ресурси).

Програма інвестування за програмно-цільовим підходом містить систему підпорядкованих за термінами, ресурсами і виконавцями соціально-економічних, організаційно-господарських та інших заходів, які забезпечують досягнення поставленої цілі та вирішення завдань найбільш ефективними шляхами і в установлені терміни [2].

Отже, цільова програма розвитку туризму являє собою пов'язаний за ресурсами, виконавцями і строками реалізації комплекс науково-дослідних, виробничих, соціальних, економічних, екологічних, організаційних, нормативно-правових та інших заходів, які забезпечують ефективне вирішення основних завдань розвитку туризму в регіоні. Вона є одним з інструментів управління сферою туризму, способом концентрації ресурсів для вирішення актуальних проблем розвитку туризму в країні і регіоні.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Концептуальний підхід до управління інвестиційною діяльністю в туризмі та гостинності на регіональному рівні покликаний забезпечити формування конкурентоспроможних стратегій і тактики інвестиційних процесів за результатами проведених досліджень поточного стану розвитку зазначених галузей. В інвестиційній стратегії розвитку туристичної індустрії визначаються пріоритети напрямів туристської діяльності і форми інвестицій, джерела і характер формування інвестиційних ресурсів, а також послідовність етапів реалізації системи цілей, яка визначає межі можливостей інвестиційної активності туристських підприємств у перспективному періоді. Програмно-цільовий підхід до галузевого інвестування в Україні є найбільш оптимальним напрямом активізації інвестиційного забезпечення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балабанов И.Т. Экономика туризма : учебное пособие Москва : Финансы и статистика, 2003. 176 с.
2. Орловська Ю.В. Стратегічне управління інвестиціями в регіональний розвиток : монографія. Київ : Знання України, 2004. 336 с.
3. Квартальнов В.А. Туризм : учебник. Москва : Финансы и статистика, 2002. 320 с.
4. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) Київ : Альтерпрес, 2002. 436 с.
5. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник. Київ : Знання, 2008. 661 с.
6. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. Київ : КНТЕУ, 2006. 537 с.
7. Холловой Дж.К. Туристический маркетинг / пер. с англ. Киев : Знание, 2008. 575 с.

8. Судова-Хом'юк Н. Управління інвестиційними процесами в туристично-рекреаційному комплексі України. *Регіональна економіка*. 2002. № 3. С. 260–265.
9. Rieger A. Management von Destinationen und Tourismusorganisationen. Munchen, Wien, Oldenburg, 1997. 389 p.
10. Roth P., Schrand A. Touristik-Marketing. Munchen : Vahlen, 2005. 457 p.

REFERENCES:

1. Balabanov Y.T. (2003) Ekonomyka turyzma: uchebnoye posobiye [Economics of tourism: a textbook]. Moscow: Fynansy y statystyka. 176 p. (in Ukrainian)
2. Orlovs'ka Yu.V. (2008). Stratehichne upravlinnya investytsiyamy v rehional'nyy rozvytok [Strategic investment management in regional development]. Kyiv: Znannya Ukrayiny. (in Ukrainian)
3. Kwartalnov V.A. (2002) Turyzm: uchebnyk. [Tourism: textbook. M.: Fynansy y statystyka]. 320 p. (in Ukrainian)
4. Liubitseva O.O. (2002) Rynok turystychnykh posluh (heoprosorovi aspekty) [Market of tourist services (geospatial aspects)]. Kyiv: Alterpres. 436 p. (in Ukrainian)
5. Malska M.P., Antoniuk N.V., Hanych N.M. (2008) Mizhnarodnyi turyzm i sfera posluh: pidruchnyk. International tourism and services: a textbook. Kyiv: Znannia. 661 p. (in Ukrainian)
6. Tkachenko T.I. (2009) Stalyi rozvytok turyzmu: teoriia, metodolohiia, realii biznesu: monohrafiia. Sustainable development of tourism: theory, methodology, business realities: monograp. Kyiv: KNTEU. 462 p. (in Ukrainian)
7. Khollovei Dzh.K. (2008) Turystycheskyi marketynh / Per. s anhl. [Tourist marketing / Translation from English]. Kyiv: Znanye. 575 p. (in Ukrainian)
8. Sudova-Khom'yuk N. (2002). Upravlinnya investytsiynymi protsesamy v turystychno-rekreatsiynomu kompleksi Ukrayiny [Management of investment processes in the tourism and recreational complex of Ukraine]. *Rehional'na ekonomika*, no. 3, pp. 260–265 (in Ukrainian).
9. Rieger A. (1997) Management von Destinationen und Tourismusorganisationen. Munchen, Wien, Oldenburg. 389 r. (in Ukrainian)
10. Roth P., Schrand A. (2005) Touristik-Marketing. Munchen: Vahlen. 457 p.